

MÖ 4. YÜZYIL HEYKELTRAŞI PRAXİTELES'İN HAYATI VE ESERLERİNDE İKONOĞRAFİK ÖZELLİKLER

HAMİ YULUĞ*

ÖZET

Sanatçı Praxiteles döneminin başarılı heykeltıraşları arasında yer almaktadır. Bu başarı onun özgünlüğü yaratıcılığı bunlarında ötesinde olan verimliliğine bağlanır. Bir sanatçı olabilmek için yetenek ne kadar önemliyse yoğun sistemli çalışma ve aynı zamanda diğer sanatçılardan sıyrılıp özgünlük ortaya koyabilmesi büyük değer taşır ve MÖ 4. yüzyılın en parlak heykeltıraşı olarak eserlerinden söz ettirmiş ve akılda kalıcı eserler bırakmıştır. Praxiteles hakkında bilgi edinmek istersek karakteristik özelliği yaşadığı dönemi kolay elde edebileceğimiz bilgilerdir aslında. Gerçek anlamda Praxiteles'i tanımak istersek milyonlarca yıl önce nasıl böyle büyük yapılar ortaya koyabilmiştir sorusunu defalarca kendimize sormalıyız. Onun hakkında bilgilerini ve yapıtlarını senkronize ederek tanımlayabilmeliyiz.

ABSTRACT

The artist is among the successful sculptors of the Praxiteles period. This success is attributed to his originality, creativity and efficiency beyond them. No matter how important talent is to be an artist, intensive systematic work and at the same time being able to stand out from other artists and reveal originality are of great value. If we want to learn about Praxiteles, his characteristic feature is the information we can easily obtain from the period in which he lived. If we really want to get to know Praxiteles, we must repeatedly ask ourselves how he was able to create such large structures millions of years ago. We should be able to identify his knowledge and artifacts by synchronizing them.

Anahtar Kelime: Praxiteles, MÖ 4. Yüzyıl, Hermes, Apollo

Keywords: Praxiteles, 4th century BC, Hermes, Apollo

* Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi yulughami@gmail.com

Praxiteles MÖ 4 yy da Helenistlik dönemde heykeltıraşlar arasında en yaratıcı kişi olarak tanınır. Özellikle samimi ve yakınlık kalitesinde olan Hermes ve Çocuk Dionysos ve Knıdian Aphroditesi dönemin en iyi örneklerini oluşturmaktadırlar. Ünlü Bernand Asmhole “*O bilmiyor ama onun eserlerini herkes tanır*” diyerek yorum yapmıştır.¹ MÖ 4. yy’ in en ünlü ve en verimli heykeltıraşıdır. Praxiteles kariyerini Geç Klasik Dönem ve Yunan sanatının Helenistlik Dönem köprülü bir sanatçı olarak başlıca kaygılarından biri onun çalışmalarında mümkün olduğunca gerçekçiliği tanıtmak oldu ve bu yaklaşım da onun yönünü belirlemek için yardımcı olmuştur. 4. yy’ in sanatı Atina’ da anıt yapılarak başlamıştır. Bu çalışmalardan bazıları Praxiteles’ in içinde olduğu çalışmalardır. Pausanias, Ketameikos da büyük bir at ve sürücü yapmış olduğunu belirtmiştir. Vitruvius a göre, Praxiteles önemli bir mezar anıtı olan, Halikarnasos da Maussoleion, üzerine çalışmıştı ama fakat onun bu çalışmadaki katılımı sorgulanmıştı. Praxiteles aslında bu şehirle sanatsal bağları olan bir Atinalıydı. Pliny onun en iyi çalışmalarının mermerden olduğunu söylemiştir ama o ayrıca bronz üzerine de iş yapmıştır.²

Praxiteles’in Hayatı

Praxiteles’in hangi dönemde yaşadığı açık olarak bilinmemekle birlikte, Pliny ye göre 104. Olimpiyatlardaki (MÖ 364-361) Floruit adlı eseri onun dördüncü yüzyılın yarısından önce çalışmışlığını göstermektedir. Praxiteles İmzalı Atina meydanı merkezli bir anıt mö 361 e dayanır ve bu kronolojik sıralamayı doğrulamaktadır.³

Praxiteles için Plinius 104. Olympiad’ ı söylerken MÖ 364 tarihine rast gelmektedir. MÖ 330 yılına ait olması muhtemelen bir heykel kaidesindeki kitabe de heykeltıraşın ismi geçmektedir. Böylece Praxiteles’ in MÖ 370-330 yılları arasında çalışmış olduğu anlaşılmaktadır. Strabon, Ephesos Artemis tapınağına ait sunakta Praxiteles’in çalışmış olduğunu bildirirse de bu hususu teyit eden belgeler henüz ele geçmiş değildir. Ancak Artemis tapınağının sütun kaidelerindeki kabartmaların bazılarında Praxiteles’in özellikleri görülmektedir.⁴

Praxiteles in kariyerinin parçası yeni yeni ilgi bulmuştur. C.Vatin nin sütunlar üzerindeki Delphi deki Acanthus Column ile ilgili kitabeleri onun bu anıtı mö 4 yüzyılın ilk çeyreğindeki olaylar ile bağdaştırmasına sebep oldu. Sütunların geçmişi hala çözülemedi. İlk

¹ Palagia, O – Pollitt. J.J, Yale Classical Studies, 1996, s.91

² Palagia, O – Pollitt. J.J, age., 1996, s.93

³ Palagia, O – Pollitt. J.J, age., 1996, s.93

⁴ Boysal Y. Grek Klasik Devir Heykeltıraşlığı, 1997, s.75

varsayım MÖ 373 de yıkıldığıdır, kalan parçaların anlaşılmasıyla çürütülmüştür. Buna ilaven, Acanthus Columnnü destekleyen Daochos Anıtının güney yüzündeki PAN isimli parçanın pozisyonu simgelerin biçimsel analizinde yaptığı gibi 4 yy ın son çeyreğinde bir tarihi işaret etmiştir.⁵

Ayrıca Vatin sorunlu Pan bölgesinin sütunları üzerinde Praxitelesin imzası ve Delphi nin arkonlarının isimlerini içeren ilave yazıtlar bulmuştur. Onun yeni yazıtları arkanon tarihinden MÖ 375 dönemine ait zafer anıtı olarak Atinalılar tarafından inşa edildiğini belirtmiştir. Praxiteles'in insanın mevcudiyeti, anıtının ilk kimlik belirlemesi ile birlikte, sanatçının flouritini en az MÖ 375' lere kadar geri götürmüştü. Yeni yazıtlar henüz açıkça kabul edilmemiştir bu yüzden de yeni yazıtlar belirsizliğini hala korumaktadır ama Corso Vatin'nin bulgularını onaylamıştır. Eleştirmenin çoğu onu MÖ 340 lara kadar çalıştığını söylemesine rağmen Praxiteles'in kariyerinin sonraki bölümünü belirlemek zordur. Furtwanger in belirttiği gibi, Praxitelesin Makedonya krallığı ile bir bağının olduğu konusunda kanıt bulunmamaktadır.⁶

Praxiteles in babası heykeltıraş Kephisodotos dur. Kephisodotos praxiteles'in hem babası hem de öğretmeni idi. Kephisodotos' un en önemli eseri Eirene Ploutos heykelidir. Ve bu heykelden örnek olarak Praxiteles Hermes ve Çocuk Dionysos heykelini yapmıştır.

Praxiteles' in Konu ve Stil Özellikleri

MÖ 4. yy' ın en önemli sanatçılarından biri olmuştur ve bu dönemde klasik dönemim konularından da aynı zamanda vazgeçilmiş değildir. Tanrı ve tanrıçalar en çok betimlenen grup olmuştur. Zeus, Poseidon, Hera ve Athena gibi tanrılar yerine, eserlerinde Aphrodite, Apollo, Artemis, Dionysos, Eros, Hermes gibi tanrılar konu edilmeye başlanmış ve tanrıları artık doğal halde ve daha insansıl şekillerde görmeye bu dönemle birlikte başlamaktayız.⁷ Dönemin en önemli sanatçılarından biri olan Atinalı Praxiteles MÖ 4 yy ortalarına doğru birbirinden değerli yapıtlar vermiştir. Mermer işlemekte büyük bir yeteneğe sahip olan sanatçı, yaptığı tanrı heykellerinde başarılı olmuştur.

Praxiteles'in vücut ağırlığını tek ayak üzerine verdirerek biçimlendirdiği duruş, çağında çok tutulmuş ve bu hareketin birçok örnekleri uygulanmıştır. Bir ağaç kütüğüne, bir vazoya dayalı olarak yapılmış çeşitli Aphrodite ve Apollo heykelleri örnek gösterilebilmektedir.

⁵ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.93

⁶ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.93

⁷ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.92

Tanrılar ideal anonim çehrelerde gösterilmeyip insanlaştırılmış ve dolayısıyla yeni bir üslup çağının başlamakta olduğu görülmüştür. Öyle ki bundan sonra gelen Helenistlik çağda, toplumun insan şeklindeki tanrılara artık itibar etmemeye başladığı gözlemlenmiştir. S biçiminin egemen olduğu eserlerinde kaslar, düz ve dalgalı yüzeylerin karşıtlığıyla sessiz, dengeli figürler göze çarpmaktadır. Praxiteles heykellerine zariflik ve duygusallık getirerek, Yunan heykel gelişiminde son derece etkili olmuştur. Heykeltraşlar doğru insan anatomisinden yanı sıra, çeşitli hareketler veya pozisyonlara vücudun tasvirlerine izin vermişlerdir. Praxiteles' in bazı heykelleri, o dönemin ressamlarından Nicias tarafından boyanmıştır.

Praxiteles'in döneminde, heykel sanatının en büyük özelliği yumuşaklık ve doğallıktır.⁸ Bu dönemde meydana getirilen eserlerde Praxiteles'in büyüsunü, Skopas'ın da şiddetini görürüz. 4 yy sanatında yalnızca zariflik, şefkat ve buna benzer hisler gösterilmeye başlanmamış, elbiselerde de değişiklikler meydana gelmiştir. Giysilerde daha doğal kıvrımlar popüler olmuştur. MÖ 5 yy ın ortalarında ki sadelik bu dönemde yitirilir. Giysi kıvrımları birbirine karıştırılarak ve yönlendirilerek verilir. MÖ 5 yy da görülen transparanlık ortadan kalkmış, bunun yerini 4 yy ın doğallığı almıştır.⁹

Hermes ve Çocuk Dionysos Heykeli

Bu heykel 1877 de Olympia'daki Hera tapınağından bulunduğundan beri Praxiteles ile ilişkilendirilmiştir. Pausanias, Praxiteles'in çalışması olan Hermes ve Çocuk Dionysos heykeli ile ünlenmiştir. Heykel, tapınağın içteki sütun dizisinin doğu kısmında bulunmuştur. Heykel bu noktanın önünde bulunmaktadır. Heykel 2.10 m yüksekliğinde durmaktadır ve eksik sağ kolu ile 2.28 m gelmektedir. Tabanıyla birlikte heykelin yüksekliği 3.72 m gelmektedir.¹⁰

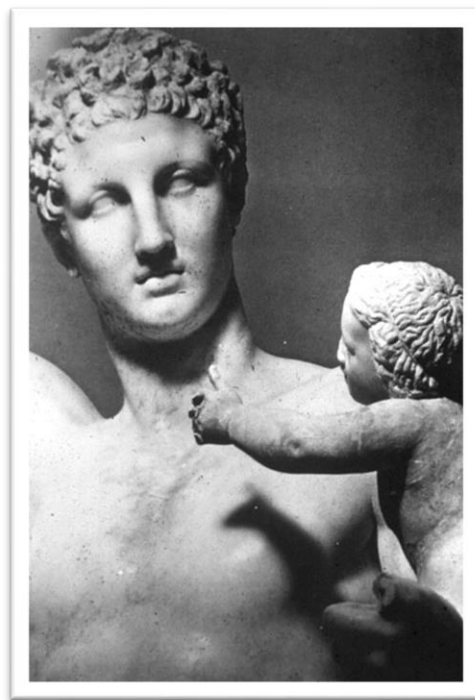
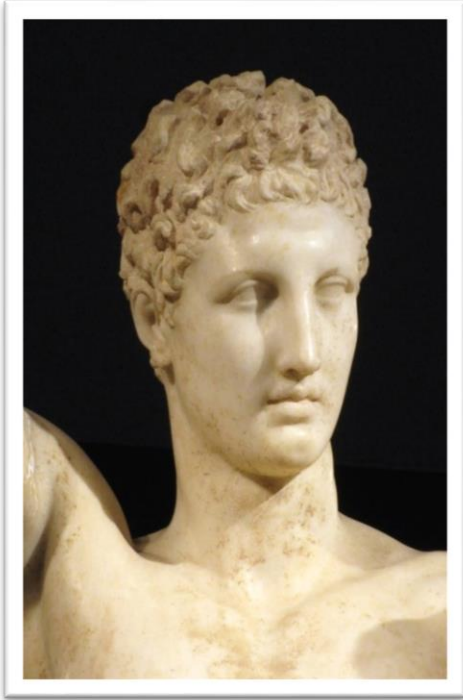
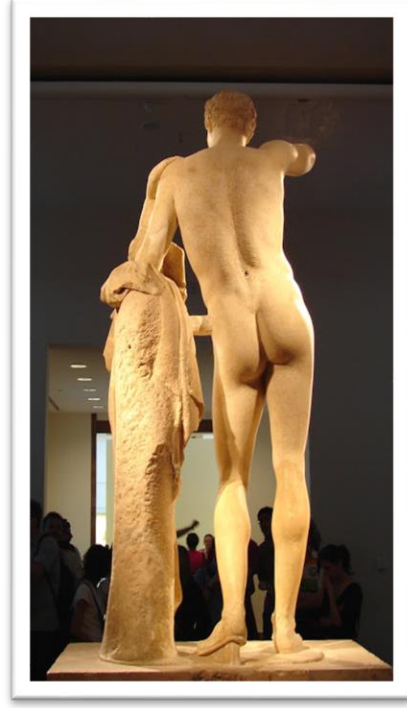
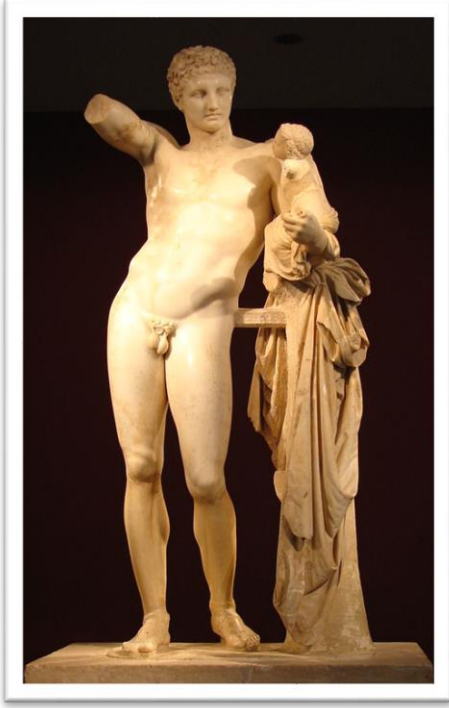
Hermes'in saçları aşağı yukarı bukleler yapılarak süslenmiştir, başının hemen arkasında ise yuvarlak bir şerit görülmektedir fakat yanlardaki bukle kesimleri ile kaybolmaktadır. Kurdele ya da çiçek halkası için yapılmış kesimler orijinal eserde belirtilmiştir. Sarmaşık yapraklarından bir halka tanrı için yerleştirilmiştir. Fakat Hermes çok nadir öyle şeyler takmıştır, her ne kadar bu kompozisyon için uygun bir davranış olsa bile. Diğerleri ise alnın üzerine koyulmuş çıkıntılı çiçek halkalarını tercih etmektedir. Dudakları belli belirsiz şekilde,

⁸ M.Bieber, The Sculpture of The Hellenistic Age, New York, 1955, s.15.

⁹ Özerli E., Heykeltraş Praxiteles, 2002, s. 378-379

¹⁰ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.104

ağız küçük ve alt dudağı ile kendine has bir şekilde yapılmıştır. Ağız köşelerinin derinlerine inen yönleri bütünlüğünü oluşturmuştur.¹¹

¹¹ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.104

Hermes'in göz yapılışında, Praxiteles'in eserlerinde görülen diğer bir özelliği de tespit etmek mümkündür. Göz çukuru burun tarafında bariz bir şekilde belirtilirken dış tarafa böyle bir durum görülmemekte, Kaş çıkıntı yapmakta ve kemer şeklinde gözü bastırmaktadır. Bahsedilen göz çukurluğa Skopas'ın eserlerinde olduğu kadar derin değildir. Olympiada ele geçen eserin arka tarafında görülen bariz kalem izleri, bu heykelin orijinal bir heykel olduğu konusunda belge olarak kullanılmaktadır. Bu izler daha ziyade Gerekli ustaların çalıştığı kalemlere uymaktadır.¹²

Hermes olgun bir erkek olarak tasvir edilirken, kaslı vücut yapısının detayları baya belirgindi. Bacakları uzun ve zayıftı. Aslında, bu öne doğru yapılmış duruş Delphi'deki bazı Daochos grup üyeleri tarafından muhafaza edilmiştir. Parçalanmasıyla ilgili küçük kanıtlar olmasına rağmen, Hermes ve Dionysos ikisi de tek bir parça mermerden oyulmuştur. Dionysosun yüzünün sağ alt kısmında kırıklar bulunmaktadır. Hermes'in sol kolu ve vücudunun geri kalanı ile açıklanmaktadır. Hermes sol elinde her ne tutuyorsa bebek Dionysos da ona bakmaktadır. Kıyafet Hermes'in bacaklarını sarmaktadır ama cinsel kısımları sergilenmektedir. Onun sağ ayağı ağacın ön tarafından beliren bir dal üzerinde durmaktadır ve sol ayağı da onun arkasından sallanmaktadır. Bebeğin saç üstün körü saç teli ile toplanmış. Bir bant başını sarmakta ve kısa lüleler kaşların, göğsün ve ensenin hemen üzerinde belirlemektedir.¹³

Bu heykelin bir benzerlerine örnekleri açısından ilk önce Eirene ve Plutos, Silenius ve Dionysos adlı eserlerle benzerlikler göstermektedir. Her iki eserde Hermes'te olduğu gibi kucaklarında bebek taşımaktadırlar, üçü de kontropost duruşa sahiptirler ve bir objeye yaslanmaktadır. Üç heykelde de çocukla tanrı ve tanrıçalar arasında bir olduğu görülmektedir. Fizyonomik açıdan baktığımızda Hermes ve Eirene heykellerinde ki bebekte vücut anatomileri bozuk olduğu bariz bellidir bu dönem sanatçıları bebekleri normal insan anatomisine uygun olarak yaptıkları için vücutları orantısız oluyordu.

¹² Boysal Y., age, s.75

¹³ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.105

Bu grup heykel, Praxiteles' in babası Kephisodotos'un yaptığı Eirene ve Pluto grup heykeliyle kompozisyon bakımından yakın benzerlik göstermekle birlikte, üslup olarak çok daha ileridedir. Heykel son derece ince ve zarif hatlara sahiptir. Hermes rahat biçimde çocuğa doğru dönmüştür ve sol koluyla onu tutmaktadır. Çocuk Dionysos Hermes'in sağ elindeki üzüm salkımını almak için biraz öne doğru atılmıştır. Üzüm salkımını almak için uzattığı eli Olympia orjinalin de kayıptır ancak, Pompei duvar resimlerindeki adaptasyonlarında elini bu biçimde uzattığı anlaşılmaktadır. Hermes'in yüzünde dalgın bir ifade bulunmaktadır. Vücudu çok zarif bir "S" hattı oluşturmaktadır. Kephisodotos'un Pluto ve Eirene'sinde olduğu gibi, kutsal bir anlam bu eserde yoktur. Hermes, Dionysos'u Nymphelere bakıcılık yapması için götürmektedir ve yolda hem dinlenir hem de çocukla oynarken gösterilmiştir. Hermes ve çocuk Dionysos, birbirlerine Kephisodotos grubundan daha yakındırlar buda dönemin özelliğini göstermektedir. Sağ bacak vücudun ağırlığını taşımaktadır. Vücudun bazı kısımları parlatılarak ışık ve gölge oyunları yaratılmıştır. Çıplak olan kısımlarda çok güzel devinimler ve zarif, ince geçişler bulunur.¹⁴

Pouring Satyr

Praxiteles' in bu heykelle ilişkisi, iki antik kaynağa ve ayrıca çok sayıda Roma kopyasına dayanmaktadır¹⁵. Pliny belirtiyor ki, Praxiteles' in bronzlarından birisi, unum Satyrum, quem Graeci periboeton cognominant' tı. Pusaniasın belirttiğine göre en az bir satry Praxiteles tarafından yapılmıştır, muhtemelen daha fazlası. Atina Tripod sokaklarında bir satry anıtı durmaktadır. Pausanias çalışmalarının bu kısmı açıktır fakat çalışma Phryne ile ilgili alıntıları da sunmuştur.¹⁶ Bu çalışmanın problemleri tasvirin problemleri ile çakışmaktadır. Pausanias kaç tane Praxiteles satry yaptı bu zihinlerde soru Sanatçıyla alakalı olarak satry yüksek fiyatlar biçilebilir mi ya da aynı şey Pliny ile ünlü satiri için geçerlimi dir? Bu sorular en az, Winkelmann'ın anapauomenos u atölye yangınında tanımlamış olduğu, 18 yüzyıl ortalarından bu yana sorulmuştur. Visconti anapauomeno'su Pliny'nin periboetos'u ile denk

¹⁴ Özerli E., age, s.379-380

¹⁵ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.110

¹⁶ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.110

tutmaktadır ama Friedrichs Pausanias ın iki farklı çalışmadan bahsettiğini öne sürmüştür. Stephani satiri ilk olarak bizim şu an Dökne Satry diye isimlendirdiğimiz çalışmanın sonucusuyla ilişkilendirilmiştir. O Phryne anekdotunun satirini almış ve Dionysos tapınağındaki ile aynı olduğunu söylemiştir.¹⁷

Bu belirsiz yazıtın esaslarında, Satry Dökümü Praxiteles tasvirleri içerisinde bir tespit olmuştur. Furtwangler ise Praxiteles ile bir bağlantı ortaya çıkarmıştır ve Satry Dökümünü mimarın kariyerinde erken dönemlere dayandığı stilistik tartışmalar etkiliydi. Furtwangler'a göre, Satry Dökümü Polykletian üslubu ve olgunlaşmamış bir tarz yansıtmaktadır. Furtwangler ayrıca Hermes ve Satir Döküm tarzı benzediği ile ilgili bir noktayı bulmuştur.

Praxiteles heykelleride sadece Pouring Satry değil, aynı zamanda Dinlenen Satry *Anapauomenos* 'u da içeren, atıf problemlerin üzerine dokunulmuştur.¹⁸

Praxiteles Satry ya da Satrylerin neye benzediği konusunda kanıtımız olmamasına rağmen, Tripods caddesindeki Praxiteles satry ile ilişkilendirilmesi konusunda az da olsa bilimsel kuşku olmuştur. Hayvani özellikler en aza indirilmiş, genç satry sivri kulakları ve kısa kuyruğu dışında insana benzemiştir. Başını sola doğru eğmiştir. Birçok nüshasında ağırlığını sol ayağına vermiş ve sağ eliyle başının üzerine bir kase kaldırmaktadır. Bu nitelik 30 kopyadan sadece iki tanesinde korunmuştur. Sol kol bel hizasında tutulmuştur. Sol elde ne tutulduğu konusu ise bir taslaktır fakat kap benzeri bir şeydir. Bilinen bu özellikler ise İtalya'dan gelmektedir. Güney Afrika ve Fransa'dan da temsilciler gelmesine rağmen sadece birkaç tane tamamlanmamış kopya göz önüne gelmiştir, şimdiye kadar Yunanistan'da, Argos ve Troizen de ve Asya bölgesinden hiç gelmemiştir.¹⁹

Heykelin baş kısmına baktığımızda üçgen alın çok barizdir. Gözler hülyalı bir bakışa sahiptir. Yüz oval ve incedir. Dudaklar hafif aralıklı ve dolgundur. Saçlar kıvrır kıvrırdır ve saçların üzerinden alnın üstünden kalın bir bant geçmektedir ve saçlar o bandın üzerinden fişirmiştir ve dağınık bir haldedir. Satrykerin sivri ve büyük kulakları bu Pouring Satryrında de görülmektedir. Saçların üzerinde Dionysosu simgeleyen üzüm salkımları vardır.

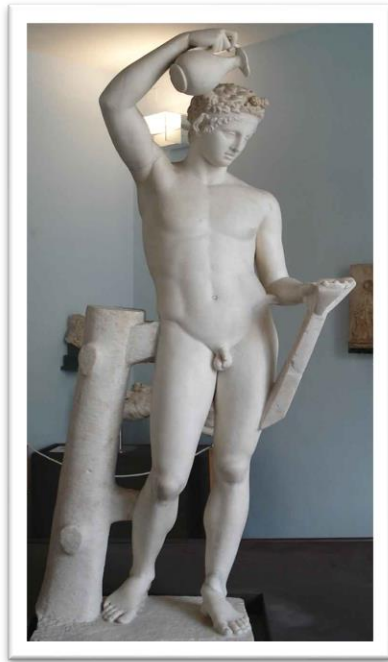
Bu heykeli vücudunu yağlayan atlet ile karşılaştırdım. (Res. 12) Her iki heykelde kontropost duruşa sahiptir. Her iki heykelde ağırlık sol bacadır. Pouring Satryrında "S" profili daha belirgindir. Vücudunu yağlayan atlet' in daha erken zamanda yapıldığı bellidir çünkü

¹⁷ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.111

¹⁸ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.111

¹⁹ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.111

vücut hatları daha dik ve serttir Praxiteles'in eserlerinde gördüğümüz o esneklik ve yumuşak hatlar yoktur. Her iki heykelde sağ elinde tuttuğu laptan bir şey dökmektedir ancak kol hatları Pouring Satrynde daha doğal, olması gerektiği gibi durmaktadır. Her iki heykelde kolu vücudundan destek almaktadır. Hala eserlerin uzuvları vücutlarından tam olarak bağımsız değildir. Her iki eserde bir objeye yaslanmıştır ve almaktadır.

Apollo Lykesios

Bir ağaca dayanmakta olan bir başka tip Apollon heykeli de genelde Praxiteles'e atfedilir. (Res. 13) Heykelde tanrı bir ağaca ya da üç ayaklı tripota yaslanmış olarak, sağ kolu başının üzerinde betimlenmiştir. Çocuklara özgü bir saç kesiminin görüldüğü kafasının üst kısmındaki saçları örülmüştür. Heykel ismini Likya bölgesinden almaz. Bu ismin verilmiş olmasının sebebi, Lukianos'un anlatımına göre, Atina'daki bir Lyceum'da yani gymnasiumda sergilenmiş olmasıdır.²⁰

Bu türün Roma'da yaklaşık 100 adet büyük ve küçük versiyonu vardır. En erken 19 yy dan bu yana Bronzdan yapılan Lykeios olarak bilinen bu heykel Atina spor salonunda yer alır. Lucian; Apollonu sağ elini başının üzerinde tuttuğunu, sol elinde ise bir yay tuttuğunu açıklar. Bu tip ölçekli bir çalışma yaklaşık 2.20 m ölçülerindedir. Tanrı ağırlığını sağ ayağa vermiştir. Sol ayağı ise rahattır. Her iki ayakta kaide üzerinde düzdür. Sol kol mermerden yapılan ağaç gövde veya tripot tarafından desteklenmektedir. Tanrının sağ kolu başının üstündedir. Bu hareket Apollonun şarkıcı olmasının bir ifadesi olarak açıklamaktadır. Saçı merkezi bir örgü ile yapılmıştır. Lykeios Apollon'unun bu hareketi Olympia'daki heykel ile benzer özellik göstermektedir.²¹

Heykelin baş kısmına geldiğimizde üçgen alın çok barizdir. Alın kısmına bakarak bu heykeli Praxiteles'in yaptığını söyleyebiliriz. Yüz ovaldir. Gözler derin ve hülyalı bir bakışa sahiptir. Kaşlar yine burada kemer şeklinde gözleri bastırmaktadır. Dudakları açık betimlenmiş ve dudakların yan kısımlarına küçük derin noktalar yapılarak dudak daha dolgun gösterilmiştir. Saçlar dalgalı ve arkada toplanmış ve alnın tam ortasında tepede örgü geçmektedir.

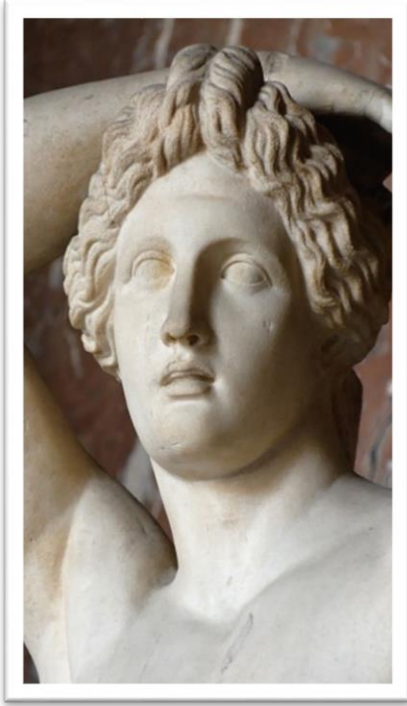
Emilleker, Roma kopyaları ve bunları son kez incelerken Orijinal bronz heykel muhtemelen 4 yy da oluşturulmuş sonucuna varmıştır ve Bu heykeltraş ile direk bağlantılı olduğu kabul edilmez. Genel olarak Hermes ait üslubu ile benzerlik göstermektedir. Ancak diğer yorumcular orijinal bronz heykelinin Hellenistlik Döneme ait olduğunu vurgularlar.²²

²⁰ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.126

²¹ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.127

²² Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.127

Bu heykeli Amazon heykeli (MÖ 440-430) ile karşılaştırdım. Amazon heykeli MÖ 5 yy ortalarına tarihlenmektedir. Bu heykelle karşılaştırmamın sebebi her iki heykelinde sağ kolunu yukarı kaldırıp başının üzerinde tutmasıdır ve her iki eserde sol koluyla birden destek almaktadır. İki heykelde kontropost duruşa sahiptir ve ağırlık sağ ayağa verilmiştir. Apollo Lykeiosta kol başın olması gerektiği şekilde koyulmuştur gayet doğal tasvir edilmiştir. Ancak Amazon heykelinde baş çok yapay durmaktadır. Tam olarak burada heykeltıraş Polykleitos baş anatomisini doğru şekilde tasvir edememiştir.

Apollo Sauroktonos

Plinius, Praxiteles'in kertenkele kovalayan ve onu taşıyan bir Apollon heykeli yaptığını anlamıştır. Praxiteles'in bronz eserleri listesinde geçmektedir. Eserin orijinal malzemesi bronzdur. Nikapolis ve Philipopolis sikkelerinde betimleri bulunur ve birkaç tanede Roma kopyası vardır. Louvre ve vatican müzelerindeki replikalar en iyileridir. Villa Albani'de bronz bir heykelcik korunmaktadır. Apollon, dönemin genç delikanlılarından biri gibi betimlenmiştir. Ancak, zarif duruşu ve Praxitelesvari "S" dalgasıyla tüm güzelliği ortadadır. Olympia Zeus tapınağının alınlığındaki Apollon heykelinden oldukça uzak bir Apollon imajını bulunur. Bu

dönemde Olymposlular oturdukları yerden inip insanların arasına karışmışlar, daha insani vasıflar üstlenmişler ve adeta onlardan biri gibi davranmaya başlamışlardır. Apollon heykelinde feminen bir çekicilik hissedilmektedir. Antik kaynaklardan buna benzer birkaç heykel daha yaptığı bilinir.²³

Pliny, Praxiteles'in Sauroktonos isimli bir ok ile bir sürüngen öldürmek için bronz bir genç Apollo yaptığını söylemiştir. Winckelmann ilk olarak edebi tasviri geniş kapsamlı Roma heykeltraşları ile bağdaştırmıştır. O gerçekten de Roma'daki Vşlla Albani koleksiyonundaki bronz kopyasının 4 yy orijinali olduğu düşünülmüştür. Pliny'nin açıklaması bronzun gerçek yerini belirtmemesine rağmen hiç kimse Praxiteles'e atıfları sorgulamıştır.²⁴

Aphophoreta da Martial'ın nüktesi ortaya atıyor ki Roma da bir kopyası vardı. Her hangi bir sınıfta, onun beyitleri Apollo Sauroktonos'un bronz kopya olarak tanımlanan figüre ithafen bir tanesini kapsıyordu, muhtemelen küçük ölçekli bir tanesi. Epigram Sauroctonos Corinthius diye başlamaktadır ve bu yüzden de biliyoruz ki bu figür bronzdan yapılmıştır.²⁵

Martial, Pliny gibi, heykeltraşı yunan terimi olan Sauroktonos ile isimlendirmesine rağmen, onu Apollo olarak kişileştirmemiş ya da onu Praxiteles olarak nitelendirmemiştir. Kertenkele öldüren diye bilinen eser Tanrı Apollon'u tasvir etmektedir²⁶. Bronz bir çocuğu Herakles diye tanımlayan bu serideki bir başka epigramın başlangıcı belirli bir biçimde tanrıyı isimlendirmektedir. Bu Martial'ın o çocuğu Apollo olarak fark etmemiş olduğunu yazana kadar olması mümkün mü? Öte yandan bu noktada Sauroktonos terimi Apollo'nun özel bir yönü için lakap olmasından kaynaklanmış olabilir ve dolayısıyla onun isminin yerini almış olabilir.²⁷

Geriye kalan yirmiden fazla Roma kopyası günümüzde bulunmaktadır, ama sadece bir kaçı üç gövde ve sürüngen göstermektedir. Bu çalışmaların dağılımı İtalya'da olduğu gibi Yunanistan'ı da içine almaktadır. Bir baş ve gövde şu an Atina'dadır. Baş, Herodes Atticus'un villasının bulunduğu Atina'nın kuzeyinden gelmiş olabilir fakat bu yerle ilgili kesi bir kurulamamaktadır. Gövdenin Epidauros'dan olduğu söylenmektedir. Bir başka kopya ise Rhodes'de bulunmuş ve uzunlukları 1.48 m dir.

²³ Özerli E., age, s.383

²⁴ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.116

²⁵ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.117

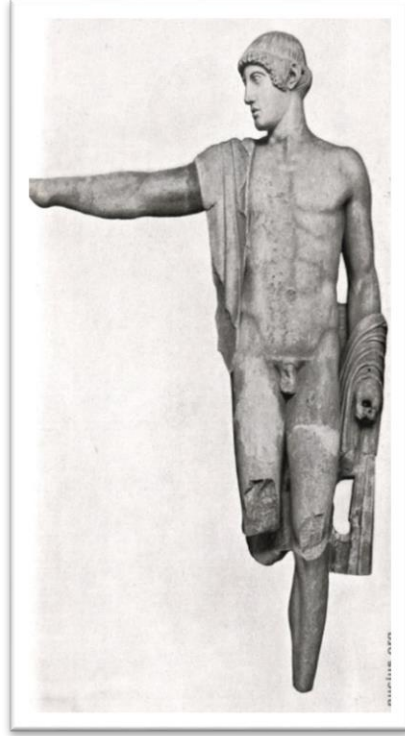
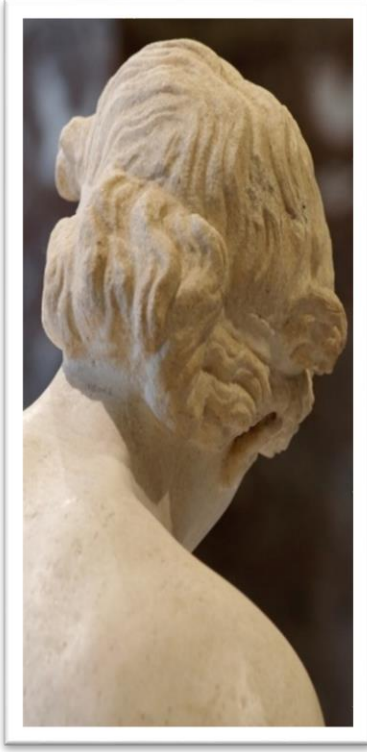
²⁶ Boysal Y., age, s.77

²⁷ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.117

Bir önceki dönemlerde Apollon yüce ulu büyük tanrı sıfatında tasvir edilmiş. Burada Apollon bir tanrı sıfatıyla değil bir ergen sıfatıyla tasvir edilmiştir. Bunu daha önce Praxiteles'in özellikleri arasındadır. Bu dönemle birlikte artık Tanrılar tanrı sıfatından çıkarılıyor ve insan statüsünden tasvir ediliyordu hatta artık Helenistik dönemin gelmesiyle beraber bu yüzden insanlar Tanrılara karşı saygı duymayı bırakıyorlardı.

Bu heykeli Maraton Genciyle karşılaştırdım. Maraton genci MÖ 4. yy da tasvir edilmiştir. Her iki heykelde diğer heykeller gibi kontropost duruşa sahiptir. Apollon souroktionosta ağırlık sol bacakta iken Maraton gencin de ağırlık sağ bacakta. Maraton gencine baktığımızda eser daha zarif ve daha incedir. Her iki eserde bir kolunu yukarı doğru uzatmıştır. Maraton gencinde o kolun şekli daha zarif ve daha kibardır. Her iki eserde bir kolunu dirsekten kırarak düz şekilde uzatmıştır. Her iki eserinde kopyaları günümüze ulaşmıştır. Maraton gencinde kas ve vücut hatları daha yumuşak ve daha doğal ve naiftir. Her iki heykelde bir alana doğru dalgın bakışla bakmaktadır.

Satry Anapauomenos

Atina'da oldu ve Pausanias Parian mermerden yapılmış Megara de Dionysos tapınağı Dinlenen Satyr veya anapauomenos olarak bilinen Roma heykel türü de Praxiteles ile bağlantılı olmuştur. E. Bartman göre , yüzün üzerinde Bunların beşte biri kopyalanmıştır. Roma dünyasında son derece popüler olmuştur, en yaygın tipi İtalya'da dağıtıldı ve aynı zamanda Yunanistan'da bulunan versiyonlar küçük ölçekli, onların sivri kulakları ve kuyrukları tarafından satry olarak tanınabilir Kuzey Afrika, Asya Minor, Gaul ve Thrace. Bu figüleri, kimine hayvani özellikleri kimine insan figürü eklendi. Şarap Döken Satry de daha hayvansal fizyonomiler vardı.²⁸

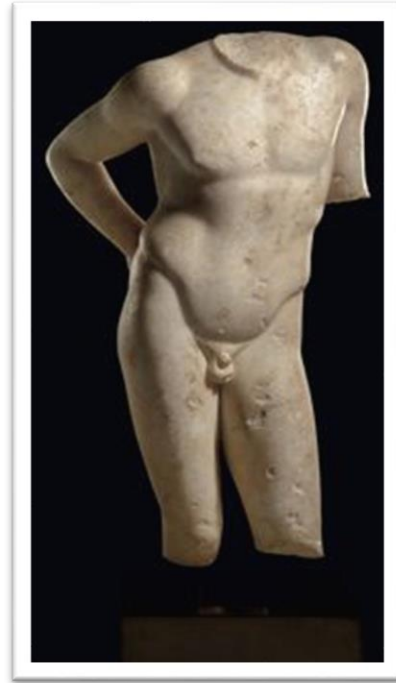
Bu genç gösteren satry onun açıkça kulakları ve pardalide (üzere giyilen panter derisinden post). Dengesiz bir konumda, sadece sol bacağına desteklenen, bir ağaç gövdesi üzerinde sağ dirseğine aittir. Sağ bacağı sağ ayak ve sol topuk dokunarak ile bükülmüş. Örnekler sayısında bir restoratör sağ eline flüt eklemiştir Pan boruları sol potu basılı tutarak ifade edilmiştir. Yüz özellikleri iyi tanımlanmış ve burun hafifçe kalkık. Onun ağır saç, nehir tanrılarının ikonografi hatırlatarak, bir kablosu veya bir taç tarafından düzenlenmektedir. Bu

²⁸ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.116

poz Olympia Hermes'i ters hatırlatan, ancak Apollo Sankrotonos, bir yakın paralel saçlar. Kararsız duruş ayak pozisyonunda, sağ arkasında çizilmiş solda tarafı vurgulanmıştır.²⁹

Heykelin baş kısmına baktığımızda heykelin yüz hatları praxiteles'in yapmış olduğu eserlere oranla dolgun ve kabadır. Üçken alın bu heykelde çok bariz değil. Kaşlar gene gözü bastırmaktadır. Ve dalgın bir bakışa sahiptir. Heykelin yüzü hafif tebessümlüdür yaptığı işle alakalı olarak içteki duygu yüze yansıtılmıştır buda heykeltraşımızın özelliğidir. Saçın üstünde bir file vardır ve filenin olması sonucu ile saçlar o fileden kıvrımlar ile fişkirmektedir. Kulaklar bir satyrde olması gerektiği gibi sivridir.

Bu eseri Genç atlet ile karşılaştırdım ve bu heykel mö 5 yy' a tarihlenmektedir. Her iki heykelde kontropost duruşa sahiptir. Ve iki heykelde bir elini beline dayamıştır. Satyr Anapaumenos Praxiteles'in en erken eserlerinden olmasına rağmen Genç atlete oranla kas çizgileri daha doğal tasvir edilmiştir. Her iki heykelde bir yerden destek almaktadır. Genç Atlet'in kasık çizgileri daha belirgindir ve vücudu sanki üzerinde bir zırh varmış gibi kabadır.

²⁹ Palagia, O – Pollitt. J.J, age, s.116

Kaynakça

Boysal,Y, ” *Grek klasik devir heykeltraşlığı* ”, Ankara:Güzel İstanbul Matbaası, 1997

Boardman, j, “*Yunan Heykeli Klasik Dönem*”, Çev: Ergin, G, İstanbul: Homer Kitapevi, 2005

M.Bieber, *The Sculpture of The Hellenistic Age*, New York, 1955

Palagia, O - Pollitt,J,J, “*Yale Classical Studies*”, USA: Stamford road,1996

Özerli E., Praxiteles, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Sayı: 2, Eskişehir, 2002.